

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Zespół cerkiewny w Opacie

gmina Lubaczów

WOJEWÓDZKI
URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyśle
UZGODNIONO

DNIA 1.9.11.2022.....

h E C 4 2 5 A

JRM-g. 5142.1.204.2022.Aw

Podkarpacki Wojewódzki
Konservator Zabytków

Beata Kot

Autor programu prac konserwatorskich i restauratorskich:

mgr Barbara Woch

Opaka 2022

ARTEMIS
Konservacja Drobnej Sztuki
mgr Barbara Woch
Opaka 11-12, Lubaczów
NIP 7931270774, REGON 147839820
tel. 607603330

1. KARTA IDENTYFIKACYJNA

A. DANE PRZED KONSERWACJĄ

RODZAJ:

Zespół cerkiewny / nieczynny /

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA

Cerkiew i dzwonnica

Pierwotna: brak danych dotyczących budowniczych cerkwi i dzwonnicy

Przebudowa cerkwi w 1893r. :

Dokument dotyczący przebudowy odnaleziony podczas prac remontowych w 2011 roku:

„Chwała Bogu! Chrystus Zmartwychwstał!

Cerkiew Narodzenia Przenajświętszej Bogarodzicy we wsi Opaka filialna do parochii w Lubaczowie należąca, zbudowana 1650 roku, została Roku Bożego od Narodzenia Chrystusa 1893, „tysiąc osiemset dziewięćdziesiątego trzeciego”, miesiąca Maja, nowo odrestaurowana, t.j. zważona, nowo podmurowana, druga główna część tej cerkwi „Święte Świętych” („Święty Ołtarz”) i zakrystia nowo wybudowana. Miało to miejsce za panowania w Świętym Katolickimi i Apostolskim Kościele Jego Świętobliwości Leona XIII Papieża Rzymskiego a w Austriackim Cesarstwie Jego Wysokości Cesarza i Króla Franciszka Józefa I, za rządów w Eparchii Przemyskiej Samborskiej i Sanockiej Jego Świętobliwości Najjaśniejszego Pana Juliana dr Pepesza, za staraniem parocha Lubaczowa i Opaki o. Joana Jabłonowskiego i prowizorów cerkiewnych: Alekseja Juriejko, Alekseja Żurawła, Iwana Soliło, Wasilija Kruczko, Naczelnika Gromady Iwana Kaczmara, diaka cerkiewnego Iwana Jałowego [?], zakrystianina Iwana Banacha [?], ofiarami uczciwych parochian, przy pomocy opiekunki Jej Wysokości Marii Hrabiny Gołuchowskiej. Budowniczym był Joan Kulmatycki, majster murarski Joan Olearnik.

Dla potwierdzenia tego pisma na wieczystą pamiątkę wystawia się pieczęć cerkwi z podpisem własnoręcznym parocha zatwierdza się.

Dano w Opacie w dzień pamiątki danej Swobody 3/15 Maja 1893 roku

Iwan W. Jabłonowski, Radca gr. kat. Lwowskiego Metropolitalnego Konsystorza, ruski paroch Lubaczowa i Opaki”.

Dzwonnica – rekonstrukcja po 2003r. / wykonawca: ARKADY, Bogusław Buliński z Jarosławia

Rekonstrukcja fundamentów oraz obrysu konstrukcji ścian cerkwi w 2011 roku z inicjatywy Gminy Lubaczów, wykonał:

TADEUSZ BEDNARCZYK USŁUGI BUDOWLANE BUD MONT

ul. Handlowa 7, 37-600 Lubaczów

Nagrobki kamienne: bruśnieński ośrodek kamieniarski

Elementy metalowe nagrobków: lokalne warsztaty kowalskie i ślusarskie

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA/LOKALIZACJA:

Opaka, gmina wiejska Lubaczów, działka nr 428

WŁAŚCICIEL:

Gmina Wiejska Lubaczów

NUMER INWENTARYZACYJNY:

Wpis do rejestru zabytków A-315 z dnia 29 listopada 1989 roku.

TECHNIKA

Techniki kamieniarskie, kowalskie, ślusarskie, ciesielskie, techniki budowlane.

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE:

przebudowa cerkwi - 1893r.

dzwonnica – rekonstrukcja po 2003 r., wyk.: ARKADY, Bogusław Buliński z Jarosławia

rekonstrukcja fundamentów oraz obrysu konstrukcji ścian – 2011r.:

wyk. TADEUSZ BEDNARCZYK USŁUGI BUDOWLANE BUD MONT, ul. Handlowa 7.

37-600 Lubaczów

WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE:

Karta cmentarza przechowywana w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Przemyślu.

Autor: Wiesława Wlazło, VI 1993r.

B. DANE O KONSERWACJI**INWESTOR:**

Gmina Wiejska Lubaczów

ul. Jasna 1

37-600 Lubaczów

ZLECENIODAWCA:

Gmina Wiejska Lubaczów

ul. Jasna 1

37-600 Lubaczów

AUTOR PROGRAMU PRAC:

Artemis. Konserwacja Dziej Sztuki. mgr Barbara Woch,

Opaka 111A, 37-600 Lubaczów

2. OPIS, ANALIZA FORMY, FUNKCJI I TREŚCI

Zespół cerkiewny usytuowany w centrum wsi, na wzniesieniu, przy drodze wiejskiej prowadzącej do drogi powiatowej z Lubaczowa przez Wielkie Oczy do granicy w Korczowej / dawny trakt z Lubaczowa przez Wielkie Oczy i Jaworów do Lwowa /.

Wzniesienie na którym umiejscowiono zespół cerkiewny, zapewne sztucznie usypane w dolinie potoku Przerwa, eksponuje założenie, tworząc charakterystyczny element lokalnego pejzażu.

W skład zespołu wchodzi obecnie drewniana dzwonnica-brama / rekonstrukcja /, zrekonstruowany obrys cerkwi w postaci kamiennej podmurówki na której ustawiono zarys drewnianej konstrukcji ścian / do wys. ok. 1m / oraz cmentarz przycerkiewny. Całość otoczona ogrodzeniem, w części zachodniej i południowej w formie drewnianego parkanu, w północnej i wschodniej w formie siatki z metalowymi słupkami.

W obrębie ogrodzenia zachowane częściowo nagrobki z okresu funkcjonowania parafii, wykonane w większości z wapienia bruśnieńskiego w bruśnieńskim ośrodku kamieniarskim oraz w technice odlewu żeliwnego / nielicznie zachowane/. Pojedyncze nagrobki w formie metalowych krzyży wykonanych metodą ślusarską, w kilku przypadkach otoczone metalowy płotkiem. Metalowe krzyże w większości wykonane w okresie powojennym, metodą spawania, być może w miejscu usuniętych, zdegradowanych krzyży kamiennych, bądź drewnianych ustawianych w okresie zawieruchy wojennej.

Pomiędzy historycznymi nagrobkami, usytuowano również nagrobki współczesne, wykonane w technice lastryko / zapewne w latach 70-80. XX wieku /, które zastąpiły wcześniejsze kamienne, zdeponowane w kilku miejscach cmentarza. W dwóch przypadkach nagrobki wykonano z popularnego obecnie granitu.

Znaczna ilość kamiennych konstrukcji nagrobków zdemontowana oraz zdeponowana w kilku miejscach cmentarza, m. in. w pobliżu dzwonnicy, przy starodrzewiu. Na całym obszarze cmentarza widoczne zdegradowane, przewrócone fragmenty kamiennych nagrobków, w dużej części zagłębione pod powierzchnią gruntu.

W narożniku południowo - wschodnim założenia, przy ogrodzeniu, usytuowana niewielka wiata, pod którą ułożone pozostałe po pożarze elementy drewnianych konstrukcji cerkwi i dzwonnicy.

Przy parkanie od strony zachodniej ustawione dwie ławki bez oparcia zbudowane z kamiennej podstaw oraz drewnianych deseczek.

3. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Historia miejsca

Opaka, miejscowość położona w województwie podkarpackim, powiecie lubaczowskim, na terenie gminy wiejskiej Lubaczów, w dolinie potoku Przerwa, przy drodze prowadzącej niegdyś z Lubaczowa do miejscowości Wielkie Oczy oraz dalej do Jaworowa. Osada powstała zapewne w XV wieku, natomiast pierwsza wzmianka dotycząca miejscowości pochodzi z 1531 roku, kiedy to wieś wchodziła w skład dóbr królewskich.

Nazwa Opaka przypuszczalnie pochodzi od słowa opat, być może w związku z legendarnym usytuowaniem dwóch klasztorów w Lubaczowie i możliwym ich uposażeniem w postaci terenów położonych w Opace. Jednak istnienia klasztorów jak dotąd nie udało się potwierdzić w materiałach źródłowych.

Ludność zajmowała się rolnictwem, jak również bartnictwem oraz wydobywaniem rud żelaza. Okolica znana była również z wielu stawów, przy których funkcjonował młyn oraz folusz.

Rozwój Opaki został powstrzymany w burzliwym wieku XVII, kiedy przez miejscowość przetaczały się wojska ordy tatarskiej jak również inne wojska uczestniczące w kolejnych zawieruchach wojennych. Miejscowość szczególnie ucierpiała w roku 1629, kiedy to wojska tatarskie spaliły wieś, niszcząc około połowy zabudowań. Zapewne w trakcie pożogi zniszczona została również pierwsza opacka cerkiew drewniana.

Miejscowość do roku 1778 wchodziła w skład dóbr królewskich, przechodząc z kolei w skład dóbr rządowych. W 1818 roku dobra opackie przeszły w ręce prywatne Egidiusza Pawłowskiego (1818r.), rodziny Pawłowskich, Jakuba Bernsteina i od 1882 pozostawały w posiadaniu rodziny Gołuchowskich.

Historia obiektu

Data powstania pierwszych struktur kościoła rytu wschodniego nie jest znana, natomiast w rejestrach podatkowych osoba lokalnego popa została zanotowana w 1576 roku, co świadczy o funkcjonowaniu parafii w tym okresie. Być może powstała niedługo przed powyższą datą, gdyż nie odnotowano jej w rejestrze z 1565 roku. Zaginiony zapewne w trakcie nawałnicy tureckiej dokument erekcyjny potwierdził 3 lutego 1720 roku Adam Mikołaj Sieniawski, hetman wielki koronny, starosta lubaczowski. W kolejnych nadaniach Adam Mikołaj Sieniawski, kolator cerkwi nadał na jej uposażenie grunta w wysokości ćwierci ziemi z zagrodą, łąki oraz ćwierci na reparacje cerkwi.

Do roku 1789 parochia w Opacie stanowiła niezależną strukturę, by po tym czasie wejść w skład struktur okręgu parochialnego lubaczowskiego w obrębie eparchii przemyskiej.

Czas powstania pierwszej cerkwi w Opacie nie został dotychczas ustalony. Zapewne powstała ona wraz z erekcją parafii, o czym świadczy funkcjonowanie wspomnianego popa. Kolejna cerkiew, być może na zgliszczach poprzedniej zniszczonej przez zawieruchy wojenne, została wzniesiona z fundacji lokalnej społeczności w 1756 roku. Przez kolejne lata, drewniana struktura cerkwi wymagała reparacji, co odnotowują kolejne opisy wizytacji tejże. Kolejne większe remonty przeprowadzono po 1807 roku, kiedy odnotowano zły stan poszycia gontowego, być może podczas remontu dachu, dostawiono do sanktuarium również niewielką zakrystię, której funkcjonowanie zaznaczono w 1845 roku.

Gruntowny remont świątyni sfinansowany ze środków lokalnej społeczności przeprowadzono w 1893 roku. W trakcie prac zmieniono bryłę świątyni, którą częściowo zdemontowano, wzniesiono nowe prezbiterium z zakrystią oraz babiniec, dodano pozorne sklepienia oraz wzniesiono kopuły nad każdym z pomieszczeń. Z kolei w 1905 roku wnętrze cerkwi uzyskało wystrój malarski. Lata I wojny światowej nie oszczędziły obiektu, zniszczeniom uległy kopuły, które odbudowano i pokryto blachą.

Historię funkcjonowania cerkwi zamyka rok 1947, kiedy to pozbawiona opieki parafian przejęta została przez Skarb Państwa, a ze względu na jej zły stan i brak stałej opieki, cenne wyposażenie zdeponowane zostało w latach 60. w składnicy Muzeum Zamku w Łańcucie.

Remont zabezpieczający, popadającą w ruinę konstrukcji cerkwi, przeprowadziła w 1990 roku grupa „Młodość i Zabytki” funkcjonująca przy PKN ICOMOS. Niestety, w wyniku pożaru, który miała miejsce w nocy 6/7 sierpnia 2003 roku, całkowitemu zniszczeniu uległa cerkiew i dzwonnica. Staraniem Gminy Lubaczów dzwonnica została odbudowana, natomiast w 2011 roku uporządkowano cerkwisko, wykonując rekonstrukcję podmurówki oraz drewnianej konstrukcji ścian / do wysokości ok. 1 m./ Całość ogrodzono w części drewnianym parkanem, w części metalową siatką. Resztki drewnianej konstrukcji zdeponowano pod prowizorycznym zadaszeniem w południowo-wschodnim narożniku świątyni.

Bibliografia:

Janusz Mazur, Cerkwie drewniane w okolicach Lubaczowa. Katalog, Lubaczów 1997, cz.3 (22.Miłków – 34.Prusie), 31.Opaka, s. 113-137 (mps w Muzeum Kresów w Lubaczowie)

Janusz Mazur, OPAKA - WYŁOM W KRAJOBRAZIE KULTUROWYM, Spotkania z Zabytkami", nr 5 (maj), 2004, s. 22-24;

J. Mazur, Odkrycie w Opace, „Lubaczów 2011”, Jednodniówka Towarzystwa Miłośników Ziemi Lubaczowskiej i Urzędu Miejskiego w Lubaczowie, s. 76-77;

Karta cmentarza w zbiorach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyśle, autor Wiesława Wlazło, VI 1993r.

4. TECHNIKA WYKONANIA

Techniki kamieniarskie, kowalskie, ślusarskie, budowlane.

5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania całego zespołu cerkiewnego zły, wynikający przede wszystkim z braku opieki ze strony związanej z obiektem społeczności. Cerkiew z dzwonnica od 1947 roku nie użytkowane, popadały powoli w ruinę. Opuszczone budynki stały się miejscem nieformalnych spotkań młodych ludzi, co prawdopodobnie doprowadziło do nieumyślnego / zgodnie z doniesieniami prasowymi / zaproszenia ognia, czego efektem był pożar, który w 2003 całkowicie zniszczył zabytkową drewnianą cerkiew oraz dzwonnice.

Dzięki staraniom lokalnej społeczności oraz władz gminnych, odbudowana została dzwonnica, w późniejszym czasie zrekonstruowana podmurówka oraz obrys drewnianych ścian cerkwi.

Architektura

Obecnie dzwonnica znajduje się w dobrym stanie technicznym. Pracom konserwatorskim należy jedynie poddać metalowe zawiasy pasowe przy drzwiach, na których widoczne produkty korozji oraz blachę na fartuchu okrywającym podwaliny, na której miejscowo widoczne również nawarstwienia korozyjne.

Kamienna, zrekonstruowana podmurówka cerkwi w wielu miejscach zdegradowana z niekorzystnym odbiorem estetycznym. Miejscowo widoczne spękanie kamienia jak również spękania i ubytki w obrębie betonowej zaprawy, co powoduje przedostawanie się opadów w atmosferycznych do wnętrza muru.

Drewniana rekonstrukcja zrębu cerkwi w dobrym stanie, jedynie uwagę należy zwrócić na daszek przykrywający konstrukcję, który nie zabezpiecza narożników, co może doprowadzić do degradacji drewna. Należy rozważyć wymianę całości daszku.

Drewniana wiata usytuowana w narożniku południowo – wschodnim zdegradowana, ułożone pod nią elementy drewnianej cerkwi i dzwonnicy, ułożone bezpośrednio na gruncie, chaotycznie, nie są należycie zabezpieczone przed destrukcją. Przerastająca drewniane belki roślinność, dodatkowo wzmacnia procesy destrukcyjne.

Cmentarz

Szczególnie zły stan zachowania obserwuje się w obrębie cmentarza, którego ogólny odbiór estetyczny jest bardzo negatywny. Tak w zakresie stanu zachowania nagrobków jak i zagospodarowania terenu. Nagrobki najczęściej sytuowano bez fundamentów, w dużej mierze przewrócone, w wielu przypadkach zagłębione całkowicie lub częściowo pod powierzchnią gruntu.

Obiekty wykonane z wapienia przez wiele lat narażone były na działalność wody w związku z bezpośrednim kontaktem z podłożem /podciąganie kapilarne / a równocześnie bezpośrednim narażeniem na opady atmosferyczne co spowodowało degradację w strukturze kamienia. Część kamiennych nagrobków została uszkodzona przez spadające gałęzie i fragmenty przewracających się drzew.

Znaczna ilość kamiennych obelisków została zdemonstrowana, zapewne przez rodziny pochowanych tu zmarłych i zdeponowana w kilku miejscach na obszarze cmentarza, co pozbawiło je pierwotnej funkcji strażnika pamięci pochowanych osób jak również doprowadza do postępującej ich destrukcji. Część zdemonstrowanych, kamiennych elementów zostawała i zostaje zastępowana przez inne realizacje, w latach powojennych przez krzyże metalowe lub wykonane z lastriko, natomiast obecnie płyty nagrobne wykonane z granitu. Proceder ten zubaża walory historyczne i estetyczne zabytkowego cmentarza jak i całego założenia.

Do degradacji zachowanych, kamiennych nagrobków przyczyniają się również tradycyjne odnawianie nagrobków poprzez malowanie współczesnymi farbami kryjącymi, które nie posiadają właściwości hydrofobowych. Powoduje to zamykanie wilgoci wewnątrz kamienia, co z kolei w okresie niskich temperatur powoduje jego postępującą degradację.

Ogrodzenie

Ogrodzenie w zróżnicowanym stanie technicznym. Elementy drewnianego parkanu w stabilnym stanie techniczny, jedynie miejscowo zdegradowane deski stanowiące zadaszenie słupków, które należy wymienić. Konstrukcja całości metalowej części ogrodzenia zdegradowana, w wielu miejscach pochylona, siatka wraz z metalowymi słupkami pokryta produktami korozji, miejscowo z uszkodzeniami mechanicznymi.

Schody prowadzące do dzwonnicy i furtki zdegradowane, kamień w dużym stopniu osypujący się, spękany, sprawia złe wrażenie jak również zagrożenie dla odwiedzających to miejsce osób.

Mała architektura

Wiata pod którą zdeponowano pozostałe po pożarze elementy konstrukcji cerkwi i dzwonnicy w bardzo złym stanie technicznym. Wykonana z czterech słupów, łąt i przytwierdzonych luźno desek tworzących prowizoryczny daszek, nie spełnia swojej roli zabezpieczającej przed opadami atmosferycznymi. Materiał złożony pod wiata bezpośrednio na gruncie, w nieładzie, co powoduje jego postępującą degradację.

Usytuowane w obrębie cmentarza ławki w średnim stanie technicznym. Elementy drewniane mocno zabrudzone, kamienne podstawy zabrudzone, z widocznymi nawarstwieniami biologicznymi.. Prowizoryczne kosze na śmieci złożone z trzech palików, na których rozciągnięto worki foliowe nie spełniają swojej roli.

6. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI

Celem prac konserwatorskich jest zatrzymanie procesów destrukcyjnych tego cennego zabytku, trwale wpisanego w lokalny pejzaż kulturowy jak również nadanie mu należytych walorów estetycznych.

Ważnym elementem prac porządkowych i konserwatorskich powinno być przede wszystkim uporządkowanie zdemontowanych i zdeponowanych w nieładzie elementów zabytkowych nagrobków o dużej wartości historycznej i artystycznej jak również uporządkowanie terenu oraz zabezpieczenie złożonych pod prowizoryczną wiatą elementów konstrukcji cerkwi i dzwonnicy, pozostałych po pożarze w 2003 roku.

Elementem prac porządkowych w zespole cerkiewnym powinno być oznakowanie obiektu, jako podlegającego ścisłej ochron konserwatorskiej jak również uświadomienie miejscowej społeczności statusu prawnego obiektu, który wymaga na prowadzenie prac na obszarze cmentarza, odpowiednich dla nich pozwoleń.

7. PROGRAM PRAC

Architektura

Cerkiew

Konserwacja kamiennej podmurówki

1. Usunięcie luźnych zanieczyszczeń oraz nawarstwień biologicznych.
2. Usunięcie zdegradowanych, rozwarstwionych, osypujących się elementów kamiennych
3. Uzupełnieniem ubytków metodą flekowania.

4. Wykonanie nowego fugowania w miejscach koniecznych
5. Impregnacja hydrofobowa całości kamienia preparatami np. Foucosil firmy Remmers.

Konserwacja drewnianej konstrukcji

1. Wymiana zdegradowanego deskowania stanowiącego daszki na konstrukcji na nowe.

Cmentarz

Nagrobki kamienne

Wykonanie konserwacji w zakresie, stabilizacji nagrobków poprzez wykonanie fundamentów, izolacji od podłoża, oczyszczenie z warstw malarskich i nawarstwień biologicznych, uzupełnienie miejscowe ubytków metodą flekowania / uzupełnienie niezbędne do stabilizacji całości/. Szczególną uwagę należy zwrócić na stan techniczny podstaw, które mają znaczący wpływ na zachowanie całości założenia.

Nagrobki oraz ich ogrodzenia wykonane z metalu

1. Wykonanie stabilizacji, polegającej na wykonaniu fundamentów pod elementami konstrukcyjnymi / krzyże, słupki metalowego ogrodzenia/.
2. Usunięcie osypujących się warstw malarskich oraz produktów korozji metodą dostosowaną do stanu zachowania metalu.
3. Uzupełnienie ubytków metodą pierwotną / ślusarską, kowalską, odlewniczą/.
4. Nałożenie warstwy antykorozyjnej / preparatu z zawartością 96 % cynku /.
5. Nałożenie warstwy uszczelniającej / malarskiej / w kolorystyce pierwotnej.
6. Montaż całości.

Elementy zdemontowane nagrobków i obecnie zdeponowane w obrębie cmentarza proponuje się zdeponować wewnątrz obrysu cerkwi wzdłuż podmurówki. Proponuje się wykonanie wzdłuż murów podstawy / np. z desek tarasowych kompozytowych o strukturze drewna, odpornych na opady atmosferyczne / osadzonych na niskich betonowych podporach / wg odrębnego projektu /. Na tym ustawić kamienne krzyże w sposób, które w jak najmniejszym stopniu będzie narazi je na kontakt z opadami atmosferycznymi.

Takie umieszczenie zdemontowanych, kamiennych elementów nagrobków, pozwoli na ich zachowanie oraz dostęp dla osób odwiedzających zespół cerkiewny. Jednocześnie, przeniesienie ich poza obręb cmentarza przyczyni się do poprawy odbioru estetycznego całości.

Ogrodzenie

1. Drewniany parkan

W drewnianej konstrukcji proponuje się wymianę desek stanowiących daszki słupków na nowe.

2. Ogrodzenie metalowe

Ze względu na zły stan zachowania całości, proponuje się wykonanie nowego, metalowego ogrodzenia złożonego z metalowych słupków i siatki lub wykonanie ogrodzenia w formie drewnianego parkanu analogicznego do istniejącego.

3. Schody przy dzwonnicy i furtce

Ze względu na bardzo zły stan zachowania schodów, proponuje się demontaż obecnych, wtórnych schodów oraz wykonanie nowych z monolitycznych bloków z wapienia. Takie rozwiązanie poprawi wartość estetyczną obiektu oraz przyczyni się do przedłużenia ich trwałości.

Cięte bloki z wapienia, ze względu na ich spójność, zmniejszoną powierzchnię kontaktu z opadami atmosferycznymi, charakteryzują się większą trwałością. Ułożone z niewielkim spadem, nie będą zatrzymywały wód opadowych co znacznie przedłuży ich dobry stan zachowania. Dodatkowo brak fugowania zmniejszy możliwość przedostawania się opadów do wnętrza konstrukcji.

Mała architektura

Proponuje się wykonanie selekcji zdeponowanych pod wiatą elementów konstrukcji dawnej cerkwi i dzwonnicy, pod kątem ich stanu zachowania oraz opracowania ciesielskiego. Element o wartości historycznej zdeponować np. we wnętrzu dzwonnicy. W przypadku braku takiej możliwości wykonać nową wiatę / wg odrębnego projektu/, z możliwością izolacji zdeponowanego materiału od podłoża.

Zasadne jest również rozważenie zdeponowania wewnątrz obrysu cerkwi przy ścianach wewnętrznych, w sposób ustalony w porozumieniu z WUOZ w Przemyśle.

W zakresie małej architektury proponuje się oczyszczenie, wypolerowanie oraz impregnację desek na ławkach, oczyszczenie kamienia z luźnych zanieczyszczeń oraz nawarstwień biologicznych, uzupełnienie fugowania w miejscach koniecznych, oczyszczenie otoczenia z roślinności.

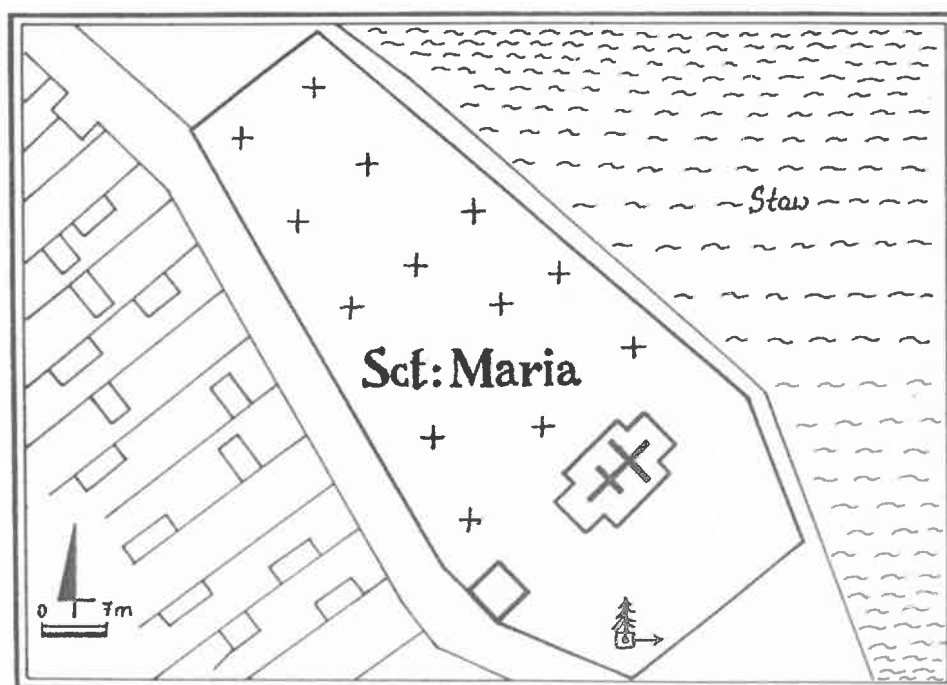
Montaż nowych koszy o konstrukcji drewnianej o estetyce analogicznej do ławek / np. wykonanych z pionowych dębowych listewek o parametrach jak siedziska ławek /wg odrębnego projektu/.

Oznakowanie zabytku

Zgodnie z zaleceniami WUOZ należy na części frontowej obiektu zamieścić znak błękitnej tarczy, jako obiektu zabytkowego, chronionego prawem.

Opaka, d. zespół cerkiewny. Widok do wsch. Litografia B. Z. Stęczyńskiego, stan przed 1847, wg J. Makuszewski, Kresy, Warszawa 1995, s. 55.

il.2. Opaka, d. zespół cerkiewny. Plan sytuacyjny wg mapy katastr. 1:2880 w oryginale, 1854. A Geod. w AP Przemyśl.

W: Janusz Mazur, Cerkwie drewniane w okolicach Lubaczowa. Katalog, Lubaczów 1997, cz.3 (22.Miłków – 34.Prusie), **31.Opaka**, s. 113-137 (mps w Muzeum Kresów w Lubaczowie)

Zespół cerkiewny w Opace, fot. Jerzy Tur, 11. 1990r.

Cyfrowe Archiwum Jerzego Tura i Barbary Tondos,

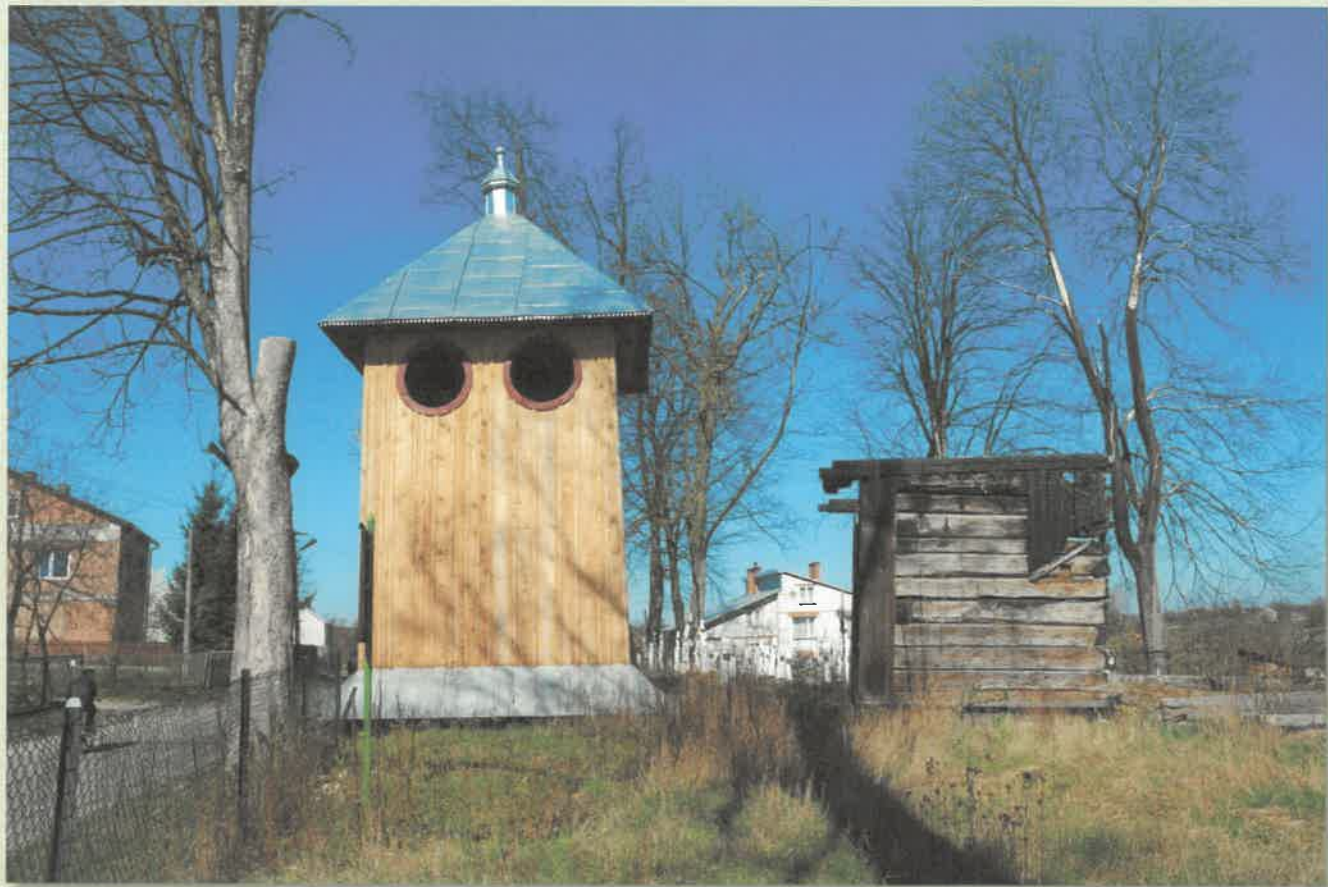
<https://www.lem.fm/archiwa/obiekt.php?c1=2&c2=16&id=14>, dostęp 12.06.2022r

Zespół cerkiewny w Opacie, fot. Jerzy Tur, 11. 1990r.

Cyfrowe Archiwum Jerzego Tura i Barbary Tondos,

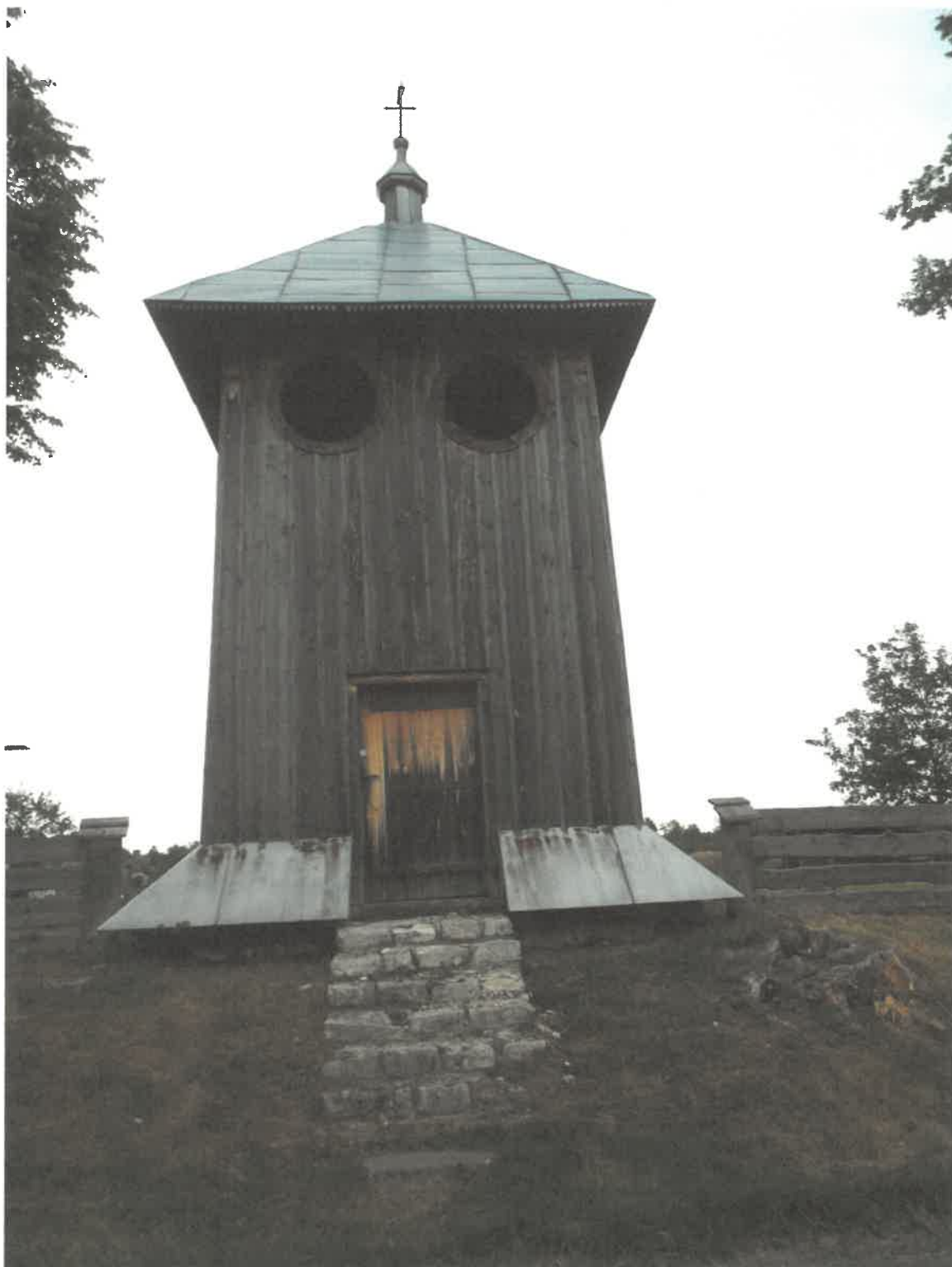
<https://www.lem.fm/archiwa/obiekt.php?c1=2&c2=16&id=14>, dostęp 12.06.2022r

Zespół cerkiewny w Opacie, widok po odbudowie dzwonnicy, widoczne zachowane elementy babińca cerkwi, źródło: <https://ciekawe.tematy.net/2013/horyniec/>, dostęp 12.06.2022r.

Zespół cerkiewny w Opacie, widok ogólny od strony drogi Lubaczów-Szczutków, 2022r.,
fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, dzwonnica-brama, 2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, dzwonnica-brama, widok od strony wschodniej, 2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opacz, rekonstrukcja zarysu cerkwi, 2022r, fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, rekonstrukcja podmurówki cerkwi, 2022r, fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, ubytki w zadaszeniu rekonstrukcji ścian cerkwi, 2022r,
fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich 2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich 2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich2022r, fot. B. Woch.

Zespół cerkiewny w Opace, cmentarz przy cerkiewny, stan przed rozpoczęciem prac konserwatorskich 2022r, fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, wiata z zachowanymi elementami konstrukcyjnymi cerkwi i dzwonnicy , 2022r., fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, element drewnianego parkanu , 2022r., fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, fragment ogrodzenia metalowego / od strony północy i wschodu/ , 2022r., fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, ławki i kosze (?) na śmieci, 2022r., fot. B. Woch

Zespół cerkiewny w Opace, ławka, 2022r., fot. B. Woch.